

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.5, oktober 2014

Indledningen er redigeret af Klaus Nielsen og Else Riisager

Tilsyn ved dr.theol. K.E. Bugge

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

Ved Indvielsen af Skolen i Sjolte, i Snese Sogn ved Præstø. 25de Juli 1856

ved Henrik Yde

Indhold

- 1 Hvad Soelskin er for det sorte Muld
- 2 Skolen i Sjolte
- 3 Marielyst
- 4 Tredje version: "Livs-Oplysning"
- 5 Anvendt litteratur
  - 5.1 Trykt
  - 5.2 Utrykt

1 Hvad Soelskin er for det sorte Muld

Den sang, man i dag efter førstelinjen kalder *Hvad Soelskin er for det sorte Muld*, blev i Grundtvigs levetid trykt under fem forskellige andre titler, som afspejler sangens brede anvendelse: *Ved Indvielsen af Skolen i Sjolte, i Snese Sogn ved Præstø. 25de Juli 1856* (1856), *Grundtvigs Høiskole paa Marielyst aabnet 3. November 1856* (1856), *Grundtvigs Høiskole paa Marielyst* (1856), "Livs-Oplysning" (1861) og "Sang for Grundtvigs Høiskole" (1872). Grundtvig selv kaldte den ved en lejlighed for "Skolevisen" (Rørdam 1895, 3, s. 35).

Læs mere

En Grundtvig-udgiver, forstander på Frederiksborg Højskole Holger Begtrup, gav den i 1909 en syvende titel: "Høiskolesangen" (Grundtvig

1909, s. 76); en senere forstander på samme højskole, Svend Erik Bjerre, plejede at kalde den "Solsangen" (brev fra K.E. Bugge til udgiveren).

Med hensyn til sangens tilblivelse hersker der almindelig enighed om, at dens anden publicerede version, *Grundtvigs Højskole paa Marielyst aabnet 3. November 1856*, er skrevet før dens først publicerede version, Sjolte-versionen, som her udgives.

Grundtvig havde på sin 70-årsdag i 1853 modtaget en 'folkegave' i form af et indsamlet beløb, der skulle bruges til oprettelse af en højskole. Den åbnede i 1856 på gården Marielyst, opkaldt efter hans anden hustru, Marie Toft, som var død i 1854. Det var til indvielsen af denne skole, at Grundtvig i 1856 havde digtet *Hvad Soelskin er for det sorte Muld*.

Læs mere

1890 flyttede højskolen til Lyngby. Den blev nedlagt i 1937, og kapitalen overført til Frederiksborg Højskole, der siden har heddet Grundtvigs Højskole Frederiksborg. Den oprindelige Marielyst-bygning blev nedrevet i sensommeren 1953 for at give plads til en kommunal 'kraftstation'. En mindesten opstillet 1956 på hjørnet af Haraldsgade og Lersø Parkallé på det nuværende Ydre Nørrebro markerer højskolens omtrentlige placering, da den blev oprettet i landlige omgivelser uden for det daværende København. Stenen bærer indskriften: "HER LÅ GRUNDTVIGS HØJSKOLE / MARIELYST / 1856-1890 / HVAD SOLSKIN ER / FOR DEN SORTE MULD / ER SAND OPLYSNING / FOR MULDETS FRÆNDE".

På grund af forskellige praktiske omstændigheder i forbindelse med gårdens ombygning til højskolebrug trak indvielsen imidlertid ud. I mellemtiden modtog Grundtvig så anmodning om en sang til brug for en anden skoleindvielse.

Fra Grundtvigs pen findes sangen i tre trykte versioner: Den er skrevet som lejlighedssang til én skoleindvielse, omskrevet til en anden skoleindvielse og endelig tilpasset almindeligt brug.

2 Skolen i Sjolte

At Ved Indvielsen af Skolen i Sjolte, i Snesere Sogn ved Præstø. 25de Juli 1856 er blevet til på opfordring, er der enighed om, men ikke om, hvem der kom med opfordringen.

I den ældst tilgængelige kilde, et brev fra Grundtvig til Peter Rørdam af 16. juli 1856, hedder det lapidarisk: "Jeg hittede dog paa et par andre Linier, saa der kommer 'Sjolte' i Skolevisen" (Rørdam 1895, bind 3, s. 35). Peter Rørdam var en af Grundtvigs nærmeste venner og kirkelige tilhængere. Han havde været sognepræst i Mern, en landsby mellem Præstø og Vordingborg, inden han i 1856 overtog pastoratet i Lyngby

ved København. I Mern havde han stået i spidsen for et omfattende menighedsliv, hvor han havde lagt særlig vægt på menighedssangen. Han havde flere gange formået Grundtvig til at skrive salmer og folkelige sange til sit brug. Under arbejdet på Sydsjælland havde Rørdam stiftet bekendtskab med den grundtvigsk vakte gårdmand Jens Olsen fra Sjolte, en landsby mellem Præstø og Næstved. Olsen var kendt som foregangsmand på flere områder, landbrugsfaglige som kulturelle, og da Sjoltes gamle almueskole brændte ned i 1854, var han den drivende kraft i at få den genrejst, ligesom han senere var drivkraft bag etableringen af den lokale højskole i Brøderup.

I en kilde fra 1895 hedder det:

Det er vistnok P. Rørdam, som har faaet Gr. til at skrive denne Sang og sætte 'Sjolte' ind i Sangen for at glæde hans gode Ven, den oplyste og kristelig-sindede Bonde Jens Olsen i Sjolte, hvem Skolens Opførelse for en Del skyldtes (Rørdam 1895, 3, s. 35).

I en senere kilde påstås det derimod, at det var Jens Olsen selv, der havde bedt Grundtvig om sangen:

[Olsen] var i høj Grad medvirkende til, at der var blevet bygget en Kommuneskole i Sjolte, og da den skulde indvies, rejste han ind til gamle Grundtvig og bad ham om en Sang. Det var lige ved den Tid, at Grundtvigs Højskole paa Marielyst skulde aabnes. Grundtvig havde skrevet sin bekendte Sang 'Hvad Solskin er for det sorte Muld'. Da nu den hjertevindende Sydsjællænder kom til ham, mere varm end klar, saa gav Grundtvig ham Sangen med den lille Tilpasning: ' Som Dansken sejred en Sommerdag og slog af Marken de lede Trolde, nu sejrer Lysets den gode Sag, som trindt i Danmark saa her i Sjolde.' Og Sangen blev da første gang brugt ved en Statsbørneskoles Indvielse (Nordahl-Petersen 1909, s. 106).

Anders Nordahl-Petersens version af forløbet indgik to år senere ordret, men uden kildeangivelse, i Kristian Tårup: *En Sjællandsk Bonde. Levnedsskildring om Gårdejer Jens Olsen, Sjolte*, s. 49 f., men den kan ikke bekræftes af andre kilder. Nordahl-Petersens upræcise gengivelse af Grundtvigs sang og hans brug af betegnelsen statsbørneskole om en kommuneskole (almueskole) styrker heller ikke tiltroen til hans beretning.

Derimod styrkes tilliden til den første kilde ved, at det som sagt vides, at Rørdam flere gange havde brugt Grundtvig som sangskriver.

3 Marielyst

Marielyst-versionen er altså er den først skrevne, men ikke den først trykte udgave, og derfor behandles den her som en overleveringsvariant. Marielyst-versionen omfatter syv strofer mod Sjolte-versionens fem. Indledningen til dennes 5. og sidste strofe var nu (stadig med allusion til slaget ved Isted 25. juli 1850) ændret til:

Som **Dansken** seired en Sommerdag,
Og jog af Marken de lede Trolde
Nu seire Lysets den gode Sag,
Hvor Løver føres i Hjerteskjolde;

Foran denne strofe var der indskudt en ny 5. strofe:

Oprind da over *Marielyst*,
Oplysnings-Sol med din Morgenrøde!
Syng, Ungdomsfugl, af dit fulde Bryst!
Thi Modersmaalet har Toner søde;
Trods Mørkets Harme, I Straale-Arme Af Lys og Varme Er
Dansken sød!

Endelig var der tilføjet følgende slutningsstrofe (7. strofe):

Vorherre vidner, at lys er godt,
Som Sandhed elskes, saa Lyset yndes,
Og med Vorherre, som leer ad Spot
Skal Værket lykkes, som her begyndes;
I Gyldenkarne Skal Lys og Varme Med Straale-Arme For Styret
staae!

4 Tredje version: “Livs-Oplysning”

For at sangen kunne anvendes ved højskoler og skoler i almindelighed skrev Grundtvig ud fra *Marielyst*-versionen på et tidspunkt en tredje version, hvor han erstattede hentydningen til *Marielyst* i 5. strofe, “Oprind da over *Marielyst*”, med det bredere: “Oprind da herlig til Fugletrøst”. Hvornår dette er sket, vides ikke, men det ses første gang i *Nye og gamle Viser af og for Danske Folk, samlede og udgivne af P. O. Boisen*, 5. udgave (1861), tillæggets nr. 6, s. 293-295, hvor sangen har fået titlen “Livs-Oplysning”. Denne version er den sidste overleveringsvariant fra Grundtvigs pen.

I denne endelige form, men uden anden titel end førstelinjen “Hvad Soelskin er for det sorte Muld” optrykkes sangen siden i meget talrige sangbøger og oplag. I nyere tid anvendes næsten udelukkende denne variant, men den forkortes oftest til fem strofer, idet 5. og 6. strofe udelades.

Sangen er oprindelig skrevet til C.E.F. Weises melodi til en sølvbryllupssang fra 1833, en melodi som i 1855 blev genanvendt af Grundtvig til en anden sølvbryllupssang. I 1924 fik sangen for første gang sin egen melodi ved Thomas Laub.

Fra sangen blev sunget første gang i sommeren 1856, har den været en af de mest brugte og elskede af alle Grundtvigs verdslige sange.

5 Anvendt litteratur

5.1 Trykt

Boisen, P.O. (1861) *Nye og gamle Viser af og for Danske Folk. 5. med et Tillæg forøgede Udgave.* København.

- Grundtvig, N.F.S. (1856) *>Grundtvigs Høiskole paa Marielyst aabnet 3. November 1856.* København.
- Grundtvig, N.F.S. (1872) *Smaaskrifter om den historiske Høiskole.* København.
- Grundtvig, N.F.S. (1909) *Udvalgte Skrifter, 10,* udg. af Holger Begtrup. København.
- Nordahl-Petersen, Anders (1909) *Danmarks Højskoler i Tekst og Billeder,* 3. oplag. Ringe.
- Rørdam, Peter (1895) *Peter Rørdam. Blade af hans Levnedsbog og Brevvexling, 3,* red. H.F. Rørdam. København.
- Tårup, Kr. (1911) *En Sjællandsk Bonde. Levnedsskildring om Gårdejer Jens Olsen, Sjolte.* København.

5.2 Utrykt

- Brev af 19. juni 2014 fra K.E. Bugge til Henrik Yde, Grundtvig Centeret.